

КОЛЬОРОНАЗВИ В ОКАЗІОНАЛЬНИХ СЛОВАХ СУЧАСНОГО ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ

О.О. Жижома доц., к.філол.н., ДВНЗ «ПДТУ»

Сучасне трактування лексичної семантики передбачає опис семантичної структури слова на основі встановлення елементарних компонентів його значення – семного складу. Компонентний склад значення okazіональних слів – позасистемних мовних одиниць, розуміється як організована структура (набір семантичних множників), що характеризується динамічністю і розвитком.

Лексичне значення слова як форма узагальненого відображення дійсності конкретизується в окремих мовленнєвих актах і є комплексним поєднанням предметної та поняттєвої співвіднесеності слова. У лексичній системі мови узуальне слово існує у двох виявах: як одиниця лексематичного порядку – слово у сукупності всіх його значень та форм – і як одиниця лексико-семантичного порядку – семема, або лексико-семантичний варіант слова, який за змістом дорівнює окремому значенню слова. Центром семантичної структури слова є головне (номінативне) значення, найменш залежне від оточення і контексту

Прикметникове okazіональне слово з семантикою кольору належить до конкретної лексики, виражає ознаки, властивості матеріальних об'єктів, що сприймаються органами чуттів людини, денотати якого наділені відповідною ознакою, яка визначає і в той же час обмежує його вживання. Належачи до предикативних слів, узуальні і okazіональні прикметники не називають предмети, а лише констатують їх ознаки (статичні ознаки). Ці ознаки і зумовлюють їх значення та вживання в системі мови, а відтак і всі особливості семантики, які базуються на сигніфікативних властивостях. Переходячи від позначення ядерної ознаки денотата до позначення ознак, що пов'язані з ядерною побічно, прикметники легко набувають похідних, вторинних значень. Кольорову ознаку передають якісні прикметники, утворюючи в сучасній мові якісно і кількісно розвинену лексико-семантичну групу, що поєднує слова однієї частини мови, які мають, крім загальних граматичних сем, як мінімум ще одну загальну сему – категоріально-лексичну (архісему). Ядром значення, у якому закріплюється головний поняттє-

вий предметний зміст, архісемою для таких прикметників є власне значення кольору – одного із основних кольорів спектра або такого, що наближується до них. Це основне значення можна розікласти на менші елементи змісту (семема, диференційні ознаки, елементарні ознаки). У комплексі всі ці елементи значення утворюють те уявлення про прикметник-коловратив, яке об'єктивно існує у свідомості носіїв мови. Кольори з погляду їхньої фізичної природи поділяються на ахроматичні (чорний, білий, сірий) та хроматичні (червоний, жовтий, оранжевий, зелений, синій, голубий, фіолетовий). Ахроматичні кольори різняться ступенем світлості, хроматичні – світлістю, насиченістю і тоном. Як фізичне явище колір даний людині в зорових відчуттях, а поняття про кольори знаходять відображення у словесних одиницях мови – у коловративах. Активне використання коловративів у складних okazіональних утвореннях пояснюється тим, що лінгвістичне осмислення мовної картини кольору базується на виявленні їх словесного багатства і розкритті їхньої внутрішньої форми, пізнанні різних семантичних перетворень і символізації, властивої для певного етносу. Колір, що за своєю природою є поняттям абстрактним, особливо тяжіє до символіки, яка широко представлена в українському фольклорі, геральдиці, релігії, мистецтві тощо. Кольори-символи існують у свідомості у вигляді єдності чуттєвого образу кольору і лексичної одиниці, які, відіграючи інформативну роль у реальному світі, стають символами різноманітних понять і явищ. Кольорова символіка – явище більш пізнє і національно марковане, яке може змінюватися від мови до мови, від однієї мовної спільноти до іншої. Символіка кольору мотивується в національній мовній картині світу особливостями світосприйняття, ментальністю і комунікативною прагматичністю носіїв мови. Колір відносять до основних зорових відчуттів. Безперечним є вплив кольору на організм людини, на її душевний і фізичний стан. Психологічна дія кольору на людину різноманітна: світлі тони – веселі, радісні, оптимістичні, темні – частіше сумні, гнітючі; теплі тони збуджують, надають енергії, холодні – заспокоюють. Для кожного кольору можливий цілий ряд назв, у якому кожне слово окреслює окрему рису одного змістового поняття. Синонімічні ряди назв кольорів не становлять собою замкнених систем: вони можуть доповнюватися новими словами, втрачати якусь раніше відому назву. Однак їх функціонування не зводиться лише до змін кількісного порядку. Предмет, ознака, дія у змісті слова може стати ланкою в різних функціональних рядах як вияв різних сторін дійсності. Незалежно від існування в мові традиційно прийнятих коловративів, список їх є відкритим і може поповнюватися як за рахунок запозичень назв нових найменувань якихось особливих відті-

нків кольорів, так і метафоричним шляхом – на основі порівняння із певним предметом, що наділений відповідним кольором.